

МРНТИ 11.15.25

Научная статья

<https://doi.org/10.32523/2616-6887/2024-148-3-142-154>

Ауыл жастарын бейімдеу мен интеграциялау (Түркістан, Қызылорда, Жамбыл облысы мысалында әлеуметтік зерттеу нәтижесі)

М. Тулебаева^{ORCID}, И. Рыстина^{ORCID}

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

(E-mail: tulebayeva_mk@enu.kz)

Аңдатпа. Жастар еліміздің болашағы, қоғамды алға ілгерлетуші күш, сондай ақ әлеуметтік қарсылық пен өзгерістің басты факторы, ауыл жастары елдегі саяси-әлеуметтік қауіп-қатерге тез ұшырайтын осал әлеуметтік топтың бірі. Оларға өзіндік ерекшелік, талап пен талғам, қажеттілік, сондай-ақ өзіндік даму жолы тән. Қалалық талантты, белсенді және де бәсекеге қабілеті жастар үшін мүмкіндіктер әрқашанда бар, ал ауыл жастарына өз әлеуетін жүзеге асыруға көмектесетін жолды таңдауда қиындықтар баршылық. Жастар ең көп шоғырланған еліміздің оңтүстік аймағы әсіресе Алматы, Түркістан, Қызылорда, Жамбыл облыстарында әлеуметтік лифт тетіктері арқылы ауыл жастарын бейімдеу мен интеграциялау тақырыбында әлеуметтік зерттеу жүргізу өте өзекті.

Бұл зерттеу Қызылорда, Тараз, Түркістан қалаларында тұратын ауыл жастарының қоныс аудару себептері, қалалық өмірге бейімделудегі қиындықтары, жастарды қолдау жөніндегі мемлекеттік бағдарламалар, ауыл жастарын бейімдеу мен интеграциялауда білім, саясат, армия және діннің маңызы, әлеуметтік лифт тетіктері арқылы ауыл жастарының бейімделуі мен интеграциясын дамытуға арналған ұсыныстарды зерттеуге арналған. Мақалада аталған аймақта статистикалық деректерді талдап әрбір облыс ерекшеліктерін ескеріп фокустық топтық пікірталас негізінде ауыл жастарын бейімдеу мен интеграциялау бойынша әлеуметтік зерттеу нәтижесі қарастырылады.

Түйін сөздер: ауыл жастары, адаптация, интеграция, әлеуметтік лифт, оңтүстік аймақ, әлеуметтік зерттеу

Түсті: 13.09.2024; Мақұлданды: 16.09.2024; Онлайн қолжетімді: 25.09.2024

Кіріспе

Осы жылдар ішінде мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруға бағытталған көптеген бағдарлама мен зерттеудің жүзеге асуына қарамастан, орын алған «Қаңтар оқиғасы» оңтүстік аймақтағы ауыл жастарының қалалық өмірге бейімделуі мен интеграциясына байланысты күрделі мәселенің бар екенін айқындап берді. Наразылыққа қатысушылардың басым бөлігін ірі қалаларға аймақтан келген және қала шетінде кедейшілікте күн көріп жатқан ауыл жастары құрады, олар тәртіпсіздікке бой ұрып, кейін өзгенің мүлкін талан-таражға салғаны белгілі. Сол қайғылы оқиғадан кейін ауыл жастарына қатысты мәселелер Парламенттік тыңдауларда талқыланып, тиімді жастар саясатын жүргізу мәселесі жалпыұлттық күн тәртібінің басты басымдығы ретінде аталды [1].

«Қаңтар оқиғасының» негізі әлеуметтік күші ауыл жастары болғаны анық, себебі ауылдан көшіп келген жастар жаңа ортада өзіндік тәуелсіз отбасылық кәсіпті жоспарлап немесе ауылында қалған отбасын қолдауға назар аударады. Осындай жағдайда қалған жастар өзара қолдау нысанын іздеді. Ең оңай жолы-оны бір аймақтан келген ауыл тұрғындары мен иммигранттар арасынан табу болса, білім мен біліктілік деңгейі олардың одан әрі әлеуметтенуі үшін жеткілікті кіріс табуға мүмкіндік бермеді. Нәтижесінде, ірі қалалық өмірге бейімделіп сіңіп өз орнын таба алмаған және ауылға қайта оралғысы келмейтін ауылдан шыққан жастар тобы тұрақты табыссыз вакуум қалыптастырды.

Айта кету керек, мұндай жастар тобы ауылдық жерлерге тән дәстүрлі байланысты әлсіретті. Сондықтан олар ірі қалада өте қиын жағдайда өмір сүргендіктен әлеуметтік ұйымның жаңа формасын іздестіре бастады. Мұсылман елі тәжірибесінен белгілі болғандай, ең радикалды діни ағымдар ірі қалаларда, атап айтқанда, ауыл жастары арасында үлкен қолдауға ие. Мәселен, Джамаат сияқты діни ұйым оларды отбасылық және рулық қатынастармен алмастырады. Қазақстанның ерекшелігі олардың басым бөлігінің салафиттік идеологияға бағдарлануы болды. Себебі дәстүрлі ислам мемлекетпен емес, жергілікті дәстүрмен, демек, қоғамдағы жергілікті дәстүрлі қатынастармен тығыз байланысты болды [2].

Келесі бір өзекті мәселе ауыл жастары арасында көші-қон ағындарында теңгерім жоғын көрсетіп отыр. Бүкіл жастар ұмытылатын 3 тартылыс орталық бар - олар республикалық маңызы бар қалалар, ең алдымен Алматы мен Астана. Батыс Қазақстан облысы салыстырмалы тұрақты өңір саналады осы өңірдегі облыстардың миграция сальдосы іс жүзінде нөлге тең. Республиканың қалған өңірінің бәрі донор саналады. Қазақстандық жастар арасында көші-қонға деген көзқарас айтарлықтай жоғары деңгейі байқалады: жастардың 32,5% республика шегінде тұрғылықты жерін ауыстырғысы келеді [3].

«Жастар» ғылыми зерттеу орталығының әлеуметтік зерттеулер нәтижесіне сәйкес: жастардың ауылдық жерден қоныс аударуына әсер ететін негізгі фактор: 1. Жұмыссыздық (46,9%) үлкен рөл атқарады. 2. Қаржылық мәселелер (44,6%) де шешуші

рөл атқарады. 3. Балаларына «жақсы өмір» қамтамасыз етуге деген ұмтылыс (33,4%) ата-ана балаларына туған ауылынан гөрі қала көбірек мүмкіндік мен перспектива береді деп ұмтылады. Осы фактордың барлығы ауылдық жерлерде жастардың кездесетін қиындықтарын көрсетеді және жаңа жұмыс орындарын құру, табыс деңгейін арттыру, инфрақұрылымды дамыту және білім мен мансаптық мүмкіндіктерге қолжетімділікті қамтамасыз ету үшін жағдай жасаудың маңыздылығын көрсетеді [4].

Жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайының жалпы жеткіліксіз қоры жастардың басқа жерлерде өмір сүруге қолайлы жағдай табуға деген ұмтылысына әсер етеді. Сарапшылар жастардың ауылдан кетуінің тәуекелдеріне назар аударады: ең алдымен, демографиялық көрсеткіштердің төмендеуі ел экономикасының маңызды секторларының бірі ауыл шаруашылығындағы кадр тапшылығына әкеледі [4] және орта кәсіптік және ЖОО орын бітірген ауыл жастарының қаладан жұмыс таба алмауы, «Дипломмен ауылға» бағдарламасының тиімді тетіктері болмауы да бұл мәселенің оңды шешілмеуіне әсерін тигізіп отыр.

Жоғары білімнің отандық жүйесін жетілдіруге қатысты сарапшылар практикалық дағдыларды дамыту, сандық сауаттылық пен кәсіпкерлік ойлауды күшейту қажеттігін көрсетті. Жалпы алғанда қазіргі талаптар мен еңбек нарығы сұраныстарын ескере отырып, оқу бағдарламаларын жүйелі түрде жаңартып отыру қажеттілігі аталды. Бұл түлектер дайындау мен білім сапасын арттырумен бірге олардың қазіргі қоғам мен экономикаға табысты кірігуін қамтамасыз етеді [5].

Заманауи жаһандану мен цифрландыру жастар үшін жаңа мүмкіндіктер ашуда, шетелде білім алуға, жұмыс жасауға ұмытылып жатқан ауыл жастарының саны жылдан жылға артып келеді. Кейінгі жылдары «ақылды жастар ағымы» мәселесі жиі көтерілуде, жастардың шетел асып кетуін азайту үшін еңбек жағдайын жақсартуға жұмыс істеу керек. Ауыл жастарын қалалық өмірге бейімдеу мен интеграциялауда әлеуметтік лифт қосымша назар аударуды талап етеді. Бүгінгі таңда ең көп тараған әлеуметтік лифт болып табылатын білімнің арқасында жастар әлеуметтік баспалдақта жоғары көтерілуге мүмкіндік алды. Осыған байланысты бұл мәселені, әсіресе, әлеуметтанулық зерттеулер арқылы, ауылдан қалаға көшу тәжірибесі бар қоғам мен жастардың пікірін зерделеу арқылы үнемі зерделеу, талдау қажет.

Зерттеу әдістері

Мақалада аталған аймақта статистикалық деректерді талдап әрбір облыс ерекшеліктерін ескеріп фокустық зерттеу негізінде әлеуметтік лифттің нақты атап айтқанда, білім беру, әскер, саясат, діни факторлар арқылы ауыл жастарын бейімдеу мен интеграциялау бойынша нәтижелер алынды. Сонымен қатар, зерттеу нәтижелері сыни түйсіну, салыстырмалы талдау тұрғысынан қарастырылады.

Қазақстанның жастары ең көп шоғырланған оңтүстік аймақта Қызылорда, Түркістан, Жамбыл облыстарында 6 фтз, әрбір облыста 2 фокус-топтық зерттеу өткізілді. Респондент скринингі төменде көрсетілген:

1-кесте. Респондент скринингі

Қатысушылар саны	Ұлты	Жынысы	Жасы	Тұрғылықты мекені
52	90% - қазақтар 10 % - өзге ұлт өкілі	26 әйел 26 ер адам	18 - 34 жас аралығы	Облыстың әрбір ауданға қарасты ауылынан келген жастар

Фокус-топтың зерттеу құралы гайд сұрақтары тақырып негізінде жасалды:

1 гайд – қалаға бір жыл бұрын келген ауыл жастары

2 гайд – қалаға 5 жыл бұрын келген ауыл жастары

Әрі қарай негізгі тақырыптық 6 бөлімге бөлінген фокус-топтық дискуссия нәтижелері ұсынылады:

1. Қоныс аудару себептері

2. Бейімделу процесі мен мәселесі

3. Жастарды қолдау жөніндегі Мемлекеттік Бағдарламалар

4. Ауыл жастарын бейімдеу мен интеграциялауда білім, саясат, армия және діннің маңызы

5. Әлеуметтік лифт тетіктері арқылы ауыл жастарын бейімделуі мен интеграциясын дамытуға арналған ұсыныстар

6. Болашақ жоспар.

Зерттеу нәтижелері және талқылау

Ауыл жастарының қоныс аудару себептері

Ауыл жастарының қалаға қоныс аудару себептері әртүрлі, бірақ біз өткізген фокус-топтық пікірталас жастардың көпшілігі неліктен қалаға қоныс аударуды таңдайтынын анықтауға мүмкіндік берді.

Тараз қаласында тұру өтілі бір жылдан асқан ауыл жастары қалаға қоныс аударудың негізгі екі себебін атап өтті. Бірінші топқа білім алу мақсатында көшіп келгендер жауабын жатқызамыз:

«Мен білім алу үшін қалаға көшіп келдім (Ж,18)»

«Мен жоғарғы оқу орнына түсу үшін қалаға келдім (М,21)»

Екінші топты жұмыс табу мақсатында көшіп келгендер құрайды:

«Менің Тараз қаласына көшу себебім ауылда жұмыс жоқ болған соң көшіп келдік және ауылдан қалаға қатынау қиын болды. Ауылда су, газ жоқ қыста әсіресе қатты қиын болады суды даладан тасу, от жағу, көмір тасу деген сияқты жұмыстар бар (Ж,23)»

Тараз қаласында тұру өтілі бес жылдан асқан фокус-топқа қатысушылар да, осыған ұқсас жауап нұсқаларын атап өтті.

Өңірлік бөліністе қарастыратын болсақ, Тараз қаласына қоныс аударған жастардың басты себептері ретінде төмендегілерді жатқызамыз:

–әлеуметтік лифтің бірі ретінде жоғары білім алу;

– әлеуметтік-материалдық жағдайын көтеру мақсатында жұмыс іздеп келгендер.

Сондай-ақ, жанама себептер қатарын да көрсетуге болады:

- ауылда еңбек ақының төмен мөлшері;
- интернет сапасының нашарлығы;
- ауылдық жердің дамымаған инфрақұрылымы.

Түркістан қаласында тұру өтілі бір жылдан асқан фокус-топқа қатысушылардың қоныс аудару факторына тоқталсақ:

Түркістан қаласының облыс орталығына айналуы;

«Бірінші себеп Түркістанның облыс орталығы болуы. Ары қарай кәсіпкерікті дамыту потенциалы да жоғары. Қалай айтсам екен... даму, ұмтылу, мақсатқа жету үшін мүмкіндік бар (М,34)»

Бизнес әлеуетті дамыту үшін қалада жақсы орта қалыптасқан, сондықтан қаланың мүмкіндіктерін пайдалану;

«Түркістан қаласы облыс орталығы болған соң, құрылыс жақсы жүріп жатырі. Жұмыс тауып қаламын деген оймен келдім. Ауылда Түркістан-Жетісай, Жетісай-Түркістан бағытында адам тасыдым. Қазір қала ішінде такси жүргізушісімін. Қалада әлі де дұрыс жұмыс шығып қала ма деген үмітім бар. Бір отбасыда 6 ағайын болған соң, бәріміз бір жердің нанына ортақ болмай, жан жақта болғанымыз дұрыс деп шештім. Осы жаңа қала жақсы өмір сүруіме әсер етіп, оң өзгерістер әкеледі ме деген үмітім бар (М, 32)»

Балаларға жарқын болашақ сыйлау мақсаты (қаладағы түрлі байқауларға қатысу мүмкіндігінің жоғарылығы, үйірмелердің көптігі).

«Біз көрмесек те, қалғанын балалар көрсе деген ниетпен ғой. (М, 32)»

«Балалар үшін ауыл мен қаланың айырмашылығы айтарлықтай Түркістан облыс орталығы болған соң жақсы орта, үйірмелер де көп. Балалар ғана емес өзімнің білімімді әрі қарай дамытып лицейл, гимназиял қарастырып жүрмін қазақ тілі, әдебиеті мұғалім болғандықтан балалардың кітап оқуына деген қызығушылықты арттыруға үлес қосқым келеді. Ауыл балаларына қарағанда қалада балалар көп кітап оқымайды ғой қазір, сондықтан осы бағытты өзіндік дамытуға үлес қосқым келеді (Ж, 27)»

Фокус-топқа қатысушылардың өз мақсаттарына сәйкес келетін, жеке басының қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік беретін жақсы жұмыс орнын іздеу мақсаты.

«Ең басты себеп – жұмыс, мамандығыма сәйкес келетін жұмыстың реті түскен соң ойланбастан отбасыммен Түркістанға бет алдық. Өйткені, жұмыс табыла беруі қиын. Түркістанда мұғалімдерден кейін осы мемлекеттік қызметшілердің айлығы дұрыстау. Бұндай мүмкіндікті жіберіп алмас үшін, ойланбастан көшіп келдім. Мақсатым - жұмысқа орналасу болды (М, 30)»

Сонымен қатар, білім алу мақсатында келгендер де бар, назар аударатын жайт, білім алу мақсатында келгендердің жастық көрсеткіші 18 жасты көрсетіп отыр.

Түркістан қаласына қоныс аударған жастардың басты себептері ретінде төмендегілерді жатқызамыз:

Түркістан қаласының облыс орталығына айналуы көшіп келуші жастарға көптеген үміт сыйлайды: біріншіден, жаңа мәртебеге ие болған қалада жаңа мүмкіндіктер көп деп санайды. Екіншіден, бизнес әлеуетті дамыту үшін бизнес-климаттың, кәсіби тұрғыда даму үшін қолайлы ортаның оңтайлы мүмкіндіктерін пайдалану ниеті;

Қызылорда қаласында тұру өтілі бір жылдан асқан фокус-топқа қатысушылардың жауаптарын саралай келе, қалаға көшудің келесі себептерін көрсете аламыз:

- білім алу мақсатында келу;
- жұмыс тапшылығы;
- балалардың жарқын болашағы үшін.

«Бірінші отбасылық жағдайға байланысты, екіншіден жұмыс мәселесі жұмысқа орналасу, өзім де, жолдасымда жұмысқа тұрып, осы жақта жұмыс жасаудамыз (Ж,30)»

Сондай-ақ, фокус-топқа қатысушылардың басым бөлігі қоныс аударуға саяси, діни сипаттағы фактордың ешқандай ықпалы болмағандығын, негізгі фактор әлеуеттік сипаттағы себепті қамтиды.

«Ауыл жастары қалаға қоныс аударуда ешқандай саяси, діни себеп жоқ, әлеуметтік-материалдық жағдайға қол жеткізу басты себеп, екіншіден, жаңа нәрсені көру игеру, үйрену, өзіңді дамыту, ойымды ашық айта алатын тәуелсіз еркін болу (Ж,33)»

Қызылорда қаласында тұру өтілі бес жылдан асқан фокус-топқа қатысушылар көшу себептері ретінде басқа облыстардағы қатысушыларға ұқсас жауап нұсқаларын атап өтті.

Қалаға көшіп келуге түрткі болған келесі себеп кәсіби, тұлғалық тұрғыда даму мүмкіндігі;

«Жастар үшін әлеуметтік лифт дегеннің өзі жастардың өсуі, өнуі ғой. Ауылда жүріп әлемді мойындату қиын. Маған шығармашылықпен, өлеңмен айналысу үшін талантты жастар, әдеби орта керек болды. Жақсы орта іздеп ауылдан келдім. (М,28)»

Қалаға көшіп келуге түрткі болған келесі себеп ауылдағы әлеуметтік инфрақұрылым мәселесі (жедел жәрдем, аурухана/медициналық пункттің жоқтығы, мәдениет үйі, жастарға бос уақытты ұйымдастыру орталығының болмауы);

«Ауылда аурухана керек десеңіз мед.пункттың өзі жоқ. Қалаға біздің ауыл жақын, бірақ жедел жәрдемнің келуі де қиын ауылға, одан қалды жұмыс мәселесі. Жастардың бос уақытын өткізетін орын жоқ, жақсы орта жоқ ауылда. Осындай мәселелер үшін ауылдан қалаға көшуге мәжбүр болдық (М,23)»

Ауыл жастары арасында ақпарат алудың төмен деңгейіне байланысты «Дипломмен ауылға» мемлекеттік бағдарламасы мүмкіндігін пайдалана алмағандар да кездеседі.

«Менің мамандығым стоматолог, қазір поштада оператор болып жұмыс жасаймын. Мен бітіргенде біздің ауылда стоматология болған жоқ, мен Тереңөзекте тәжірибеден өттім, ол жерде бос орын болмаған соң Қызылордада 2 жыл стоматолог болып жұмыс жасадым. Мен сол кезде «Дипломмен ауылға» бағдарламасын білмегендіктен дұрыс пайдалана алмадым. Сол кезде маған жол көрсетіп ауылдан стоматология ашуға көмек, жай бір бағыт беретін адам болмады. Әйтпесе ауылда стоматология фундаментін қалап жұмыс жасауға болар еді. (Ж,30)»

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жастар ең алдымен қалаға материалдық әл-ауқатты жақсартуға бағытталған мақсатпен қоныс аударады. Сонымен қатар, өз

бизнесін құруға бағытталғандар да кездеседі, яғни жастардың айтарлықтай кәсіпкерлік әлеуеті анықталды. Жастардың бір бөлігін белгілі бір салада жоғары кәсібилікке жетуге бағытталғандарды біріктіреді.

Материалдық байлық жастардың әлеуметтік әл-ауқатына әсер ететін негізгі фактор. Материалдық әл-ауқат көбінесе жеке адамға өз қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік беретін игіліктер жиынтығы ретінде түсіндіріледі. Жастарда ең алдымен, осы мақсатқа жетуге ұмтылады. Көптеген адамдар оған жақсы жұмыс істеу немесе жеке бизнес құру арқылы қол жеткізуге болатынын түсінеді - бұл өзін-өзі табысты жүзеге асырудың негізгі факторлары болып шығады. Жастар еңбек әрекетін әлеуметтік мәртебеге және материалдық байлыққа жетудің негізгі құралы ретінде қарастырады.

Осылайша, фокус-топтық талқылаулар жастар арасында қалаға қоныс аудару себептерінің алуан түрлі екенін көрсетті, алайда еңбек нарығында табысты бәсекелестік мүмкіндігімен байланысты факторлар басымдық танытады.

Ауыл жастарының қалалық өмірге бейімделу процесі

Ауылдан қалаға көшіп келген жастардың қала өміріне бейімделу мен интеграцияланудағы негізгі қиындықтары біздің фокус-топтық талқылау барысында анықталды.

Тараз қаласында бір жыл тұрған дискуссия қатысушылары бірінші кезекте тілдік кедергіні атап өтті, қалада күнделікті қолданыста барлық жерде орыс тілі басым екеніне қынжылады. Ауыл жастарының орыс тілін меңгеруі орташа болғандықтан, бұл фактор қалаға бейімделу кезінде айтарлықтай қолайсыздық тудырған.

«Менің орыс тілін меңгеруім нашар болғандықтан, жұмыс іздегенде жалпы қалада барлық жерде орыс тілі қолданылады.Өзім орыс тілінен қиналдым (Ж30)»

«Алғаш қалаға келгенде тап болған қиындық орыс тілі болды, күнделікті барлық жерде орыс тілі басым (М,21)»

Қалаға бейімделу барысында екінші басты кедергі ретінде баспана мәселесін атап өтуге болады.

«Из сложностей только съёмка квартиры, потому что квартиры сейчас очень дорогие, по сравнению с заработной платой. В первое время я жила у родственников а потом вот с подругой познакомилась, вместе снимаем квартиру и на пополам делим. (Ж,21)»

Қала өміріне тез бейімделуде қиындық тудырған фактор ретінде қала өмірінің ерекшелігі, яғни қала тұрғындарының менталдық тұрғыдағы айырмашылық, навигатор карталарды пайдалана алу дағдысының қалыптаспауы, автобустар маршрутын білудегі қиындықтар, ақшаның күнделікті қажеттілігі сияқты қиындықтар қатарын қамтыды.

Қала өміріне бейімделуде қиындықтарға тап болған Тараз қаласында бір жыл тұрған фокус-топқа қатысушыларының барлығы дерлік бұл қиындықтарды еңсеруде ата-аналар, жақын туыстары, дос-жарандары көмектескенін айтып өтті.

Тараз қаласында бес жыл тұрған фокус-топқа қатысушылардың арасында да қалаға бейімделуде еш қиындық туындамады деп жауап бергендердің саны басым болды.

Түркістан қаласында бір жыл тұрған фокус-топ қатысушылары бейімделу процесіне кедергі келтірген, атап айтқанда жалдамалы пәтер құнының соңғы 2-3 жыл көлемінде айтарлық қымбаттап кетуін атады. Фокус-топқа қатысушылар бұл мәселені

өзіндік жолдармен шешкен. Мысалы, жалдамалы пәтерді қол жетімді бағаға қала сыртынан жалдап, қалаға қатынап отырған. Қала әлі де территориялық тұрғыдан өсіп үлгермегендіктен, жолға кететін уақыт аз, қатынау аса қатты қиындық тудырмайды деп санайды.

Өңірлік бөліністе Түркістан қаласының 5 жылдық өтілі бар тұрғындары экологиялық сипаттағы кедергілер ретінде ауызсу сапасының төмендігі мен ауа-райының қолайсыздығына байланысты туындаған қиындықтарды атап көрсетті.

«Түркістанның жаз мезгіліне шыдау қиын. Үйде ауа-баптағыштың күші жетпейді. Қайта қайта үстімізге су құйып отырып, жазды өткіздік. Түркістанның ауа райы жақпаған таныстарым баршылық. Су сапасы өте нашар болғандықтан шаштары түсіп, аллергиясы күшейіп кеткеннен кейін, бәрін тастап кері қайтуға мәжбүр болғандар бар. Ең басты адам денсаулыққа күтіп мән беру керек деп ойлаймын (М, 28)»

«Жазда ауа райы тым ыстық, адамның мазасы кететіні рас. Одан кейін суы нашар екен. Суды үнемі сатып алып ішемін. Үнмеі жел де көп тұрады (М, 32)»

Тағы бір назар аударатын жайт, көшіп келушілердің бейімделуіне кедергі келтірген тағы бір фактор ретінде коммуникация жасау барысында туындаған тілдік диалектикалық қиындықтардың орын алуы. Яғни, жергілікті тұрғындармен қарым-қатынас орнату барысында қиындықтар туындап отырған.

Фокус-топқа қатысқан **Қызылорда қаласында** ауылдан қоныс аударғандардың тез бейімделуіне кедергі келтірген болмашы фактор қатарына төмендегілерді жатқыза аламыз: қала мен ауыл тұрғындарының менталдық ерекшеліктеріне байланысты туындаған қиындықтар. Оларға: мінез-құлық паттерніндегі айырмашылықтар, фокус-топқа қатысушылардың айтуынша, қала тұрғындары дәрекілеу, басқа адамның жағдайына аса түсіністік танытпайды. 2-3 баласы бар көшіп келушілердің айтуынша да дәл осы фактор бейімделу процесінде қиындық тудырған.

Қызылорда қаласында бес жыл тұрған фокус-топқа қатысушылардың басым бөлігі қала өміріне бейімделуде аса қатты қиындықтармен бетпе-бет келмеген. Алайда, қызылордалық қалада тұру өтілі бес жылдан асқан фокус-топ қатысушыларының пікірінше, тұрғын үй мәселесімен қатар, тұрғылықты жері бойынша тіркеуге тұруда белгілі бір қиындықтар кездеседі. Оларға:

- жалдамалы пәтер құнының жоғарылығы;
- уақытша тұрғылықты жері бойынша тіркеу тұрудың қымбаттығы (бір адамды тіркеу құны 35 000 теңге)
- келушілер мен қабылдаушы халықтың мәдени құндылықтары мен ментальдық айырмашылығы: қала ішінде қатынау қиындығы, орыс тілін білмеу, қала халқының интолерантты қатынасы жергілікті тұрғындармен өзара қарым-қатынаста қосымша қиындықтар тудырады.

Қалаға қоныстанушылардың басты мәселесі – қала өміріне толық тұруға және жұмыс істеуге мүмкіндік беретін баспана мәселесі. Екінші мәселе - лайықты жұмыс орнын табу, бірақ оның қандай да кәсіби дайындығы болған жағдайда, ол бұл қиындықтарды өз бетімен шеше алады.

Осылайша, қазіргі жастардың қала өміріне бейімделуі, бұл олардың қаланың белгілі бір материалдық шарттары мен мәдени құндылықтарына, оның талаптары мен нормаларына белсенді бейімделу процесі болып табылады.

Жастардың қалаға бейімделу стратегиялары тұтастай алғанда өмірлік стратегиялардың бір бөлігі ретінде өмірлік стратегиялардың осы динамикалық мәнін көрсетеді және оларды үнемі түрлендіру, жаңарту және оның сын-қатерлеріне сәйкестендіру қажеттілігімен сипатталады.

Әлеуметтік лифт тектіктері арқылы ауыл жастарын бейімдеу мен интеграциясын дамытуға арналған ұсыныстар

Өңірлік бөліністе жалпы Тараз қаласынан фокус-топқа қатысушылардың ұсыныстары мынадай:

мемлекеттік органдар тарапынан жастарды, жас отбасыларды баспанамен жұмыспен қамтамасыз етуде жәрдемдесу (мүмкін ЖОО бітірген соң қандай да мекемеге жұмысқа орналастыру тәжірибесін енгізу. Себебі, қолында дипломы бар жастарды жұмыс өтілі болмаған соң жұмысқа орналастыруда қиындықтар туындайды);

ауылдан қалаға қоныс аударушы жастарды бірінші кезекте пәтер мәселесін шешуге мемлекеттік деңгейде қолдау көрсету. Атап айтқанда, жалдамалы пәтерлерді (арендное жилье) беру тәжірибесін өңірлерде де дамыту;

ауылдан қалаға келген жастардың қалаға тез бейімделуіне көмектесу үшін әлеуметтік тұрғыда жағдай жасау, атап айтқанда, жол ақысына, азық-түлік бағасына жеңілдіктер жасау.

Өңірлік тұрғыда Түркістан қаласында бір жыл тұрғандардың пікірі де Тараз қаласының тұрғындарымен сәйкес келеді. Ол бірінші кезекте, тұрғын үй және баспана мәселесін шешіп беруді талап етеді.

Ал, екінші кезекте еңбек өтілі жоқ жастарды жұмысқа орналастыруда көмек қолын созу. Немесе мемлекеттік грантта оқығаны үшін жұмыс істеп өтеу тәжірибесін алып тастауды қарастыру.

ауыл жастарын қала өміріне бейімдейтін бейімдеу орталығын ашу.

«Меніңше, ауыл жастарына арналған мемлекеттік бейімдеу орталығы болса, артықтық болмас еді. Жастардың болмыс, қабілеттеріне қарай әртүрлі тегін секцияларға, бос жұмыс орындарына бағыт беріп, жолдап отырса, жұмыссыз жастар мен өз орнын таппай жүрген көп адамға көмек болар еді деп ойлаймын. (М, 30)»

Түркістан қаласында бес жыл тұратын фокус-топ қатысушылары келесі ұсыныстарды көрсетті:

жастарға арналған арнайы ақпараттық орталықтарды ашу (ол жерде барлық хабарландырулар, жұмыс орнына қатысты сұраныс пен ұсыныс, пәтер мәселесін шешуге көмектесу);

ауылдан қалаға көшіп келуші жастарға жұмыс орнын ұсыну;

– пәтер алуды жеңілдету;

«пәтер алуды жеңілдету кішкене қосымша солай деп ойлаймын (Ж, 34)»

Жастар практикасы бағдарламысының тиімділігін көтеру. Себебі, дипломы бар жастарды бір жыл көлемінде тәжірибе жинау мақсатында жұмыспен қамтиды. Алайда, жұмыспен қамту берзімі аяқталғаннан соң, жас маман қайтадан жұмыссыз мәртебесіне қайта оралады.

Жоғары білім беру жүйесінің сапасы нашар. Компьютерлік сауаттылық деңгейі төмен.

Қызылорда қаласында бір жыл тұрған фокус-топ қатысушылары келесі ұсыныстар қатарын көрсетті.

– біріншіден, жастарды қолдауға бағытталған бағдарламаларды бірнеше жылдарға созу, себебі халық ақпараттанып, шешім қабылдағанша ол бағдарламаның атауы мен мазмұны өзгеріп кетіп отырады.

Жастарды қолдауға бағытталған кез келген жобаны іске асырар алдында ауылдық жерлерге координатор жіберіп, халықты ақпараттандырып отыру.

Тек қана ауыл жастарына ғана арналған мемлекеттік бағдарламалар әзірлеу;

Қызылордалық қалада тұру өтілі бес жылды құрайтын қатысушылар келесі ұсыныстарды ұсынды:

- жастардың бос уақыт ұтымды пайдалануға мүмкіндік беретін нысандарды ашу;
- жастарды жұмысқа орналастыру мәселесін шешу;
- тұрғын үй мәселесін шешуге көмек көрсету.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жастар ең алдымен қалаға материалдық әлауқатты жақсартуға бағытталған мақсатпен қоныс аударады. Сонымен қатар, өз бизнесін құруға бағытталғандар да кездеседі, яғни жастардың айтарлықтай кәсіпкерлік әлеуеті анықталды. Жастардың бір бөлігін белгілі бір салада жоғары кәсібилікке жетуге бағытталғандарды біріктіреді. Жастар еңбек әрекетін әлеуметтік мәртебеге және материалдық байлыққа жетудің негізгі құралы ретінде қарастырады.

Осылайша, фокус-топтық талқылаулар жастар арасында қалаға қоныс аудару себептерінің алуан түрлі екенін көрсетті, алайда еңбек нарығында табысты бәсекелестік мүмкіндігімен байланысты факторлар басымдық танытады.

Ауылдан қалаға қоныс аударған жастардың қалаға бейімделуіне кедергі келтірген қиындықтарды қысқаша қорытындылауға болады:

– келушілер мен қабылдаушы халықтың мәдени құндылықтары мен ментальдық айырмашылығы: қала ішінде қатынау қиындығы, орыс тілін білмеу, қала халқының интолерантты қатынасы жергілікті тұрғындармен өзара қарым-қатынаста қосымша қиындықтар тудырады.

Қалаға қоныстанушылардың басты мәселесі – қала өміріне толық тұруға және жұмыс істеуге мүмкіндік беретін баспана мәселесі. Екінші мәселе – лайықты жұмыс орнын табу, бірақ оның қандай да кәсіби дайындығы болған жағдайда, ол бұл қиындықтарды өз бетімен шеше алады.

Осылайша, қазіргі жастардың қала өміріне бейімделуі, бұл олардың қаланың белгілі бір материалдық шарттары мен мәдени құндылықтарына, оның талаптары мен нормаларына белсенді бейімделу процесі болып табылады.

Жастардың қалаға бейімделу стратегиялары тұтастай алғанда өмірлік стратегиялардың бір бөлігі ретінде өмірлік стратегиялардың осы динамикалық мәнін көрсетеді және оларды үнемі түрлендіру, жаңарту және оның сын-қатерлеріне сәйкестендіру қажеттілігімен сипатталады.

Білім әлеуметтік лифт тетігі ретінде адамның беделін арттыруға, ғылым әлемі мен жұртшылықтың мойындауына, биліктің әрекетіне қатысты объективті ұстанымын қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Әлеуметтік лифт ретінде армияның ең толық және тиімді әрекеті мемлекет үшін қиын кезеңдерде көрінеді. Билік берілген әскери құрылымдардың өкілдері оны өз

мансабын одан әрі жоғарылату үшін пайдаланады. Бұл тұрғыда әскер әлеуметтік лифт ретінде көрінеді. Бұл халықтың төменгі қабатындағы адамдарға генерал болуға, әлем билеушілерінің мәртебесін алуға мүмкіндік береді.

Осылайша, жастардың өміріндегі әлеуметтік лифттердің рөлі - бұл өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндігі, одан әрбір жас азамат «дивидендтер» түріндегі рухани және материалдық игіліктерді ала. Бұл зерттеудің ерекшелігі жоғарыда аталған мансап жолындағы маңызды тенденцияларды анықтауға мүмкіндік береді: консервативті жүйеге қарсылық пен игі іс жолында әрекет; дағдарыс кезіндегі ерік-жігердің икемсіздігі; мансап құру жолының жаңалығы және әлеуметтік лифтті пайдалану тәсілі. Осылайша, әлеуметтік мобильділік кез келген адамның мансаптық өсуге, табысқа жетуіне, мойындалуына, әлеуметтік байланыстарына және қоғамның жоғары табына енуіне мүмкіндік береді.

Қаржыландыру. Бұл зерттеуді Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті қаржыландырды (№AP15473328 гранты).

Әдебиеттер тізімі

1. Январские события показали всю остроту проблем молодежи. [Электронный ресурс]. URL: <https://turantimes.kz/ekonomika/34922-ashimbaev-janvarskie-sobytiya-pokazali-vsju-ostrotu-problem-molodezhi.html> (дата обращения: 15.04.2024).
2. Современная казахстанская трагедия? [Электронный ресурс]. URL: <https://institute.asiakz.com/ru/rubrics/comments/sovremennaya-kazahstanskaya-tragediya> (дата обращения: 25.01.2022).
3. Қазақстан жастары -2021: Тәуелсіздікке - 30 жыл» ұлттық баяндамасы. – Астана: «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы, 2021. – 320 б.
4. Ауыл жастарын дамытудың әлеуметтік-мәдени аспектілері. – Астана: «Жастар ғылыми-зерттеу орталығы, 2023. – 103 б.
5. «Қазақстан жастары» әлеуметтанулық зерттеу». – Астана: «Жастар ғылыми-зерттеу орталығы, 2024. – 205 б.

References

1. Январские события показали всю остроту проблем молодежи [The January events showed the full severity of youth problems]. [Electronic resource]. Available at: <https://turantimes.kz/ekonomika/34922-ashimbaev-janvarskie-sobytiya-pokazali-vsju-ostrotu-problem-molodezhi.html> (Accessed: 15.04.2024). [in Russian]
2. Sovremennaya kazakhstanskaya tragediya? [A modern Kazakh tragedy?] [Electronic resource]. Available at: <https://institute.asiakz.com/ru/rubrics/comments/sovremennaya-kazahstanskaya-tragediya> (Accessed: 25.01.2022). [in Russian]
3. Kazakstan zhastary – 2021: "Tauelsizdik – 30 zhyl" ulttyk bayandamasy [Youth of Kazakhstan - 2021: 30 years of independence" national report] ("Youth" research center, Astana, 2021, 320 p.). [in Kazakh]
4. Auyl zhastaryn damytydyn aleumettik-madeni aspektileri [Socio-cultural aspects of rural youth development] ("Youth" research center, Astana, 2023, 103 p.).

5. "Kazakstan zhastary" aleumetanalyk zertteu ["Kazakhstan youth" sociological research".] ("Youth" research center, Astana, 2024, 205 p.) [in Kazakh]

М. Тулебаева, И. Рыстина

Евразийский национальный университет им Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Адаптация и интеграция сельской молодежи (результат социального исследования на примере Туркестанской, Жамбылской, Кызылординской областей)

Аннотация. Молодежь - будущее страны, движущая сила общества, а также главный фактор социального сопротивления и перемен, сельская молодежь – одна из наиболее уязвимых социальных групп в стране, которая быстро подвергается политическим и социальным угрозам. У них есть своя уникальность, спрос и вкус, потребность, а также свой путь развития. Всегда есть возможности для талантливой, активной и конкурентоспособной городской молодежи, но есть трудности с выбором пути, который поможет сельской молодежи реализовать свой потенциал. Поэтому очень актуально проведение исследований на тему адаптации и интеграции сельской молодежи через механизмы социальных лифтов в южном регионе страны особенно в Алматинской, Туркестанской, Кызылординской и Жамбылской областях, где молодежь сконцентрирована больше всего.

В данном исследовании рассматриваются причины миграции сельской молодежи, проживающей в городах Кызылорда, Тараз, Туркестан, трудности адаптации к городской жизни, государственные программы поддержки молодежи, значение образования, политики, армии и религии в адаптации и интеграции сельской молодежи. молодежи, развитие адаптации и интеграции сельской молодежи через механизмы социального лифта для исследовательских предложений. В статье анализируются результаты социологического исследования по вопросам адаптации и интеграции сельской молодежи на основе фокус-группового обсуждения с учетом специфики каждого региона в указанном регионе.

Ключевые слова: сельская молодежь, адаптация, интеграция, социальный лифт, южный регион, социальные исследования

M. Tulebayeva, I. Rystina

Eurasian National University named after L.N. Gumilyov, Astana, Kazakhstan

Adaptation and integration of rural youth: result of social research on the example of Turkestan, Zhambyl, Kyzylorda regions

Abstract. Youth is the future of the country, the driving force of society, as well as the main factor of social resistance and change, rural youth is one of the most vulnerable social groups in the country, which is quickly exposed to political and social threats. They have their own uniqueness, demand and taste, need, as well as their own path of development. There are always opportunities for talented, active

and competitive urban youth, but there are difficulties in choosing a path that will help rural youth realize their potential. Therefore, it is very important to conduct research on the topic of adaptation and integration of rural youth through the mechanisms of social elevators in the southern region of the country, especially in the Almaty, Turkestan, Kyzylorda and Zhambyl regions, where young people are most concentrated.

This study examines the reasons for the migration of rural youth living in the cities of Kyzylorda, Taraz, Turkestan, the difficulties of adaptation to urban life, state programs to support youth, the importance of education, politics, the army and religion in the adaptation and integration of rural youth. youth, the development of adaptation and integration of rural youth through the mechanisms of social elevator for research proposals. The article analyzes the results of a sociological study on the issues of adaptation and integration of rural youth based on a focus group discussion, taking into account the specifics of each region in the specified region.

Keywords: rural youth, adaptation, integration, social lift, southern region, social research.

Авторлар туралы мәлімет:

Түлебаева М.К. – саяси ғылымдар кандидаты, «Саясаттану» кафедрасынң постдокторанты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

Рыстина И.С. – PhD, қауымдастырылған профессор, Президент Әкімшілігінің Ішкі саясат бөлімі меңгерушісінің орынбасары, Астана, Қазақстан.

Tulebaeva M.K. – Candidate of Political Sciences, Post-doctoral student of the Department "Political Science", L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Rystina I.S. – PhD, Associate Professor, deputy head of the internal policy department of the Presidential Administration, Astana, Kazakhstan.

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).